

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 2, 2019, p. 765-781

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22554

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 04.01.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.06.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (21.01.2019)-Referee 2 (21.01.2019)- Referee 3 (22.01.2019)

This article was checked by iThenticate.

GAGAUZCANIN SÖZ VARLIĞINDA BAYRAM VE YORTU KELİMELERİ

Nadejda ÖZAKDAĞ*

ÖZ

Asırlarca dillerini sözlü edebiyat ile yaşatan Gagauzlar, kendi kimliklerini yaşatmak için nesilden nesle dillerini, âdetlerini, gelenek ve göreneklerini, tarihlerini, kültürlerini korumaya çalışırlar. Bütün bu sorunlara rağmen Gagauzlar oturdukları toprakları ve ana dillerini yaşatmayı başarmış, kendi kimliklerini yıllar boyunca korumuş ve bugün de büyük bir azimle korumaya, yaşatmaya devam etmektedirler.

Gagauz dili, diğer diller gibi sürekli hareket halindedir. Gagauz dilinin söz varlığı bir taraftan yeni sözcüklerin türetilmesiyle zenginleşirken, diğer taraftan bazı sözcükler çeşitli nedenlerle zaman içinde kademeli olarak unutulmaya yüz tutmuştur. Bunlardan bazıları az kullanılırken bazıları tamamen unutulmuştur. Bir dilde sözcüklerin yitirilmesinin en önemli nedeni; sözcüğün gösterdiği nesnenin, kavramın toplumun yaşamında artık yerlerinin kalmaması, tanınmaz olmasıdır. Bugün çağdaş Türk yazı dillerinde eskiden beri kullanılagelen sözcüklerin bazıları, Gagauz yazı dilinde ya az kullanılmakta ya yerini eşanlamlı sözcüklere bırakıp ağızlarda korunmaya devam etmekte ya da tamamen unutulmuş durumdadır. Bu bağlamda ele aldığımız 'bayram' anlamında *bayram* ve *yortu* kelimeleri bunun en ilgi çekici örneklerinden biridir.

Gagauz yazı dilinde artık kullanılmayan *bayram* sözü ile yaygın olarak kullanılan *yortu* sözü, tarihi ve çağdaş Türk yazı dillerinde ve ağızlarında kullanım biçimleri, tarihi, yaygınlığı, kökeni ve anlamları ayrıntılı verilmiş, ardından Gagauz yazı dilindeki kullanımları, ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Aynı zamanda bütün Türk yazı dillerinde kullanılan *bayram* sözünün Gagauz yazı dilinde arkaik duruma düşme nedeni de açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayram, yortu, sözcük bilimi, söz varlığı, Gagauz.

THE WORDS “BAYRAM” AND “YORTU” IN VOCABULARY OF GAGAUZ LANGUAGE

ABSTRACT

Gagauz people, who have been keeping their language alive in verbal folk literature, they try to preserve their languages, customs, traditions, history and culture from generation to generation, in order to maintain their identity for centuries. In spite of all these problems, Gagauz people have managed to protect their lands and mother language. They have maintained their identity for years, and today they continue to maintain and keep it alive with great determination.

The Gagauz language is in constant motion like any other languages. While Gagauz vocabulary getting rich by reproducing new words, on the other hand some of the words are about to be forgotten for various reasons in time. Some of them are used little while others are completely forgotten. The most important reason for losing words in a language is that the object which the word refers to has no longer a place in society's or individual's life and being unknown. Today, some of the words that have been used in contemporary Turkic languages have been used less in Gagauz written language, or they are replaced by synonyms and they are preserved in the mouth of a few regions or they are completely forgotten. In this context, the words *bayram* and *yortu* which means “feast” are some of the most interesting examples of this.

The use of the word *bayram* which is no longer used in Gagauz, and the word *yortu* which is used extensively in historical and contemporary Turkic writing languages and their dialects, is given in detail for its history, prevalence, origin and meanings, and then its use in Gagauz written language is examined in detail. At the same time, the reason of the word *bayram*, which is used in all Turkish writing languages, had turned into an archaic state in Gagauz written language is tried to be explained.

STRUCTURED ABSTRACT

One of the common words used in historical and contemporary Turkish written languages and dialects is *bayram*. In Gagauz written language, the word *yortu* is commonly used instead of the word *bayram*. The word *bayram* from the first written sources to the present day has increased the frequency of its use in Turkish written languages and dialects, has widened its concept area or reduced the frequency of its use and narrowed its concept area. Today, in the languages of the Turkish peoples from the east to the west from the north to the south the word *bayram* is used in different phonetic forms such as *beyrem* ~ *mayram* ~ *meyram* ~ *payram* ~ *peyram* and so on. However, today the word *yortu* is used only in Turkey Turkish and widely in Gagauz.

The examples given in the study, shows that the word *bayram* is used in the meaning of “feast; joy and fun day” among Oghuz Turks and Kipchaks, as from *Diwan Lughat al-Turk* of Mahmud al-Kashgari. It is seen that the word *bayram* which is used widely in contemporary Turkish written languages and dialects, passed to the neighboring languages from the Turkish written language (Karaağaç, 2008: 92-93).

There are two different views about the origin of the word. While researchers such as Doerfer (1965: 823), Sevortyan (1978: 35), Eren (1999: 45), Starostin, Dybo and Mudrak (2003: 322), Gülensoy (2007: 124-125), Argunşah and Güner (2008) accepting that the word *bayram* is of Turkish origin, researchers such as Clauson (1972; 308) and Nisanyan (2003: 44) argued that it is of Persian origin.

The existence of both forms of the word *bayram* together, such as *baδram* and *bayram*, weakens the possibility that the word is of Persian origin considering the views of Sevortyan and especially Starostin, Dybo and Mudrak. M. Argunşah and G. Güner said that the word *bayram* is not related to Persian, and the word *baδram* which Mahmud al-Kashgari heard from Persians is not related to the Turkish word *bayram*, and they also stated that it was not possible that the word *bayram* passed to Persian from Middle Turkish. (Argunşah and Güner, 2008). As a result of all these opinions, it is understood that the word *bayram* is of Turkish origin.

We can say that the word *bayram* is no longer used in Gagauz written language due to the studies we have scanned. We met the word *bayram* in some folklore texts and a few proverbs. In this case, the word *bayram* is not used in literary language of Gagauz, it's only protected in the mouths (especially in the Valkanesh dialect) as an old (archaic) word. In the folklore texts compiled by S.Koca (2011) and G. Gaydarci (Çebotar and Sırf, 2017), the word *bayram* means ‘banquet, festiva’.

There are many Greek origin words in Gagauz vocabulary. One of these words is the word *yortu* which we are dealing with. While in the *Turkish Dictionary*, the word *yortu* means “The holy days determined by the church to commemorate Jesus' life, death, resurrection and the virtues that are reflected on the lives of the saints” (Akalın et al., 2011: 2608), Today, the word *yortu* is used to represent all of the feasts, not only to represent holy days in Gagauz written language. In Gagauz written language *yortu* means religious holiday, official holiday, public holiday, feast, ceremony, festival, entertainment, celebration, joy.

Today in the Gagauz written language, the word *yortu* is in use. *Yortu* is found in Gagauz language since old times (Ciachir, 1938: 66). In Gagauz dictionaries the meaning of ‘праздник’ (=feast) is given to the word *yortu* (Gaydarji et al., 1973: 219, Çebotar, 1992: 32, Çebotar end Dron: 2002: 721), in dictionary of *Gagauzça-Gagauzça*, the word represent the meaning of ‘the day of celebrating an event or a person’ (Köksal et al., 2018: 318).

We tried to give the usage, history, prevalence and meanings of the word *bayram* and *yortu*. So why is the word *bayram* not used in Gagauz while it's used in all of the other Turkish written languages? We can explain this in two ways. First, *bayram* is not known by the people or region or it's known but is not used by them. Second, the word

bayram is mostly known among Gagauz people who speak the dialect of South (Valkanesh). As a matter of fact, we are witnessing the word *bayram* in the texts we have scanned only in Tülüküü (Etuliya), Balboka (Kotlovina) village and Valkanesh city, which means we are witnessing that it's known in Valkanesh dialect which is known as South Dialect. Then the question of 'why this word is not found in Komrat - Çadır-Lunga dialect which is known as the central dialect (and which is also a written language)?' comes to mind. In order to answer this question, we included views on the formation of these two dialects.

Some of the words that have been used in contemporary Turkish written languages are either used less or they are replaced by synonyms and preserved in the mouths or they are completely forgotten in Gagauz written language. Today, it is seen that the word *bayram* has been used in all Turkish written languages and dialects with its phonetic variations, and even it has passed from Turkish written languages to the neighboring languages. The word *bayram* which has been widely used in the past is no longer used in Gagauz. The word *yortu* which has meanings such as 'religious feast, official feast, official holiday, feast, ceremony, festival, entertainment, celebration' is used instead of the word *bayram* which has the meanings such as 'ceremony, entertainment, banquet, festival'. While the word *yortu* expands its area of use by deriving new words by taking suffixes or words upon its root (*yortulu* 'feast-like', *yortuluk* 'festive outfit', *yortucu* 'someone who visits one for the feast' *yortulama* 'celebration', *yortuycasına* 'suitable for the feast', *yortu tutma* 'to celebrate'), it is seen that the word *bayram* is in use only in South dialect. It is interesting in Gagauz language that the word *yortu* which is of Romaic origin is preferred instead of the word *bayram* which is of Turkish origin.

In the study, the use of the word *bayram* which is no longer used in Gagauz, and the word *yortu* which is used extensively in historical and contemporary Turkic writing languages and their dialects, is given in detail for its history, prevalence, origin and meanings, and then its use in Gagauz written language is examined in detail. At the same time, the reason of the word *bayram*, which is used in all Turkish writing languages, had turned into an archaic state in Gagauz written language is tried to be explained.

Keywords: Bayram, yortu, vocabulary, lexicology, Gagauz.

GİRİŞ

Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde ve ağızlarında ortak kullanılan kelimelerden biri de *bayram* sözüdür. Gagauz yazı dilinde bugün yaygın olarak 'bayram' anlamında *yortu* sözü kullanılmaktadır. İlk yazılı kaynaklardan günümüze söz varlığında bulunan *bayram* sözü, Türk yazı dillerinde ve ağızlarında kullanım sıklığını arttırmış, kavram alanını genişletmiş veya kullanım sıklığını azaltarak, kavram alanını daraltmıştır. Bugün Türk halklarının dillerinde doğudan batıya kuzeyden güneye *bayram* sözü, *beyrem* ~ *mayram* ~ *meyram* ~ *payram* ~ *peyram* vb. bazı ses farklılıklarıyla kullanılmaktadır. *Yortu* sözü ise bugün yalnız Türkiye Türkçesinde ve yaygın olarak Gagauz Türkçesinde kullanılmaktadır.

1. Bayram

Tarihî ve çağdaş Türk yazı dilleri ile diyalektlerindeki kullanımı: İlk defa Kâşgarlı Mahmud'un *Divanü Lügati't-Türk*'te geçen *badram/ bedrem/ beyrem* sözüne 'bayram; sevinç ve eğlence günü' anlamı verilmiştir. Kâşgarlı Mahmud *badram* (بدرام) sözünü şöyle açıklamıştır: '*beyrem* (بیرم): Oğuzca. Bunun, sevinç ve eğlence günü demek olan *bedrem* kelimesinden bozulmuş olduğunu sanıyorum. Çünkü İslâmiyetten evvel bayram bilmezlerdi ki adı olsun. Eğer olsaydı, bunu bütün Türkler bilirdi. Bunu ancak dillerinde *zel* (δ) harfini *ye* (y) yapanlar biliyor.' (Atalay, 1999: 176).

badram (بدرام) 'Halkın hep birlikte yaşadığı sevinç ve eğlence hâlidir. Bir yer çiçeklerle süslediği zaman *badram yēr* denir ki "latif, güzel yer" anlamındadır. Bu kelimenin aslının ne olduğunu (kökenini) bilmiyorum ancak bunu Farsların ağzından da işittim. Bununla beraber Oğuzlar 'şenlik, şölen günü'ne *bayram* der; çünkü bu gün sevinç ve eğlence günüdür. Oğuzların alışkanlığına uygun olarak *zel* (δ) *ye* (y) harfine çevrilmiştir. Bu açıdan bakıldığında kelimenin özgün dile ait bir kelime olduğu söylenebilir.' (Dankoff ve Kelly 1982: 359, Argunşah ve Güner 2008).

Orta Türkçe dönemi metinlerinde *Kutadgu Bilig* ve *Atabetü'l-Hakâyik*'te *bayram* sözüne rastlanmazken *Kur'an Tercümesi*'nde *bayram* (Kök 2004: 94v/4) ve '*îd* (< Ar.) (Ata 2004: 52a/1) geçtiği görülmektedir. *Kur'an Tercümesi*'nin Rylands nüshasında *bayram* kelimesi geçmemektedir (Argunşah ve Güner 2008). Harezmi dönemi metinlerinde (Toparlı, 1992: 508, Yüce, 1993: 99), Kıpçak Türkçesinde (Grønbeek 1942: 48, Karamanlıoğlu 1989: 216, Toparlı vd. 2014: 26) ve Çağatay (Arat, 2000: 45, 47) dönemi metinlerinde *bayram* biçimindedir.

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde *bayram* biçiminde rastlıyoruz. Bu dönemde Kurban bayramı anlamında *Hacılar bayramı* ve *kiçi bayram*, Ramazan bayramı anlamında da *oruç bayramı* ve *ulu bayram* şeklinde kullanılmış (Dilçin, 1983: 105, 140, 163, 218). Osmanlı Türkçesinde de yine *bayram*, *îd* biçiminde kullanılmaktadır. Şemsettin Sami *Kamus-ı Türkî*'de *bayram* sözünün anlamlarını şöyle verir: 'Bir dinde mübarek addolunan gün, îd: şeker bayramı, kurban bayramı, hacılar bayramı.' (Yavuzarslan, 2010: 114).

Bütün bu örnekler, *bayram* sözünün Kâşgarlı Mahmud'un *Divanü Lügati't-Türk*'ten itibaren gerek Oğuzlarda gerekse Kıpçaklarda 'bayram; sevinç ve eğlence günü' anlamında kullanıldığını gösteriyor.

Çağdaş Türk yazı dillerinde ve diyalektlerinde *bayram* sözü şu biçimlerde geçmektedir:

Türkiye Türkçesinde *bayram* 'Millî veya dinî bakımdan önemi olan ve kutlanan gün veya günler. 2. Özel olarak kutlanan gün. 3. *mec.* Sevinç, neşe.' (Akalin vd., 2011: 288), Azerbaycan Türkçesinde *bayram* '1. Herhangi bir tarihî veya dinî hadiseden dolayı merasim yapılan, kutlanan gün; bayram. 2. Saadet, şenlik, mutluluk. 3. Toplu olarak tertiplenen eğlenceler vs. geçirilen gün.' (Axundov vd., 2006: 251), Türkmencede *baýram* '1. Bir olayın şanına yapılan şatafatlı düğün. 2. Ayrıca âdet, gelenek olarak kutlanılan eğlenceli gün. *Nowruz baýramy*. *Gurban baýramy*. 3. Hicri yılının ay hesabına görä, dokuzuncu ayın Türkmence adı. *Baýram aýy*. 4. Bayram (özel isim).' (Kyúasowa vd., 2016: 131), Yeni Uygurcada *bayram* 'bayram' (Necip, 1995: 33), Altaycada *bayram* 'bayram' (Gürsoy-Naskali ve Duranlı, 1999: 37), Başkurtçada *bayram* 'bayram' (Özşahin, 2017: 68), Oyratçada *bayram* 'bayram' (Baskakov ve Тошакова, 1947: 25), Özbekçede *bayram* 'bayram' (Azizov ve Rizayeva, 1989: <http://altaica.ru/uzbek.htm>), Kırım-Tatar, Nogay ve Karakalpakçada *bayram* (Eren, 1999: 45), Tatarcada *bəyrəm* 'bayram, bayram şenliği, şenlik, tören, merasim' (Ganiyev vd. 1993: 55), Kırgızcada *mayram* 'bayram' (Yudahin, 1985: 12), *mayram* '1. Bayram (mülki), 2. Bayram eden' (Yudahin, 1998: 559), Kazakçada *meýram* 'bayram' (Koç vd., 2012: 444), *meýram* 'bayram; tören; neşe, sevinç' (<https://sozdik.kz/ru/>), Hakaşçada *payram* 'bayram' ~ *ýlýкүн* (< улуг күн) 'bayram' (Baskakov ve İnkijekova-Grekul, 1953: 141, 255), Şorcada *payram* 'bayram'

(Kupreško Tannagaşeva ve Akalın, 1995: 77), Teleütçede *payram* ‘bayram’ (Ryumina-Sırkaşeva ve Kuçigaşeva, 2000: 84), Kuğ, Sag, Koy, Kaça, Küer, *payram*, Bar, Küer *peyrem* (Eren, 1999: 45), Şorcada *payga* ve Hakasçada *pay* biçimleri de geçmektedir. (Starostin, Dybo ve Mudrak, 2003: 321).

Çağdaş Türk yazı dillerinde ve diyalektlerinde yaygın kullanılan *bayram* sözü, Türk yazı dillerinden komşu dillere de geçmiştir. Çince *bàilánjié* ‘bayram, İslâm’da dinî bayram’; Farsçada *bayram* ‘bayram’; *bayram-küni, id-küni* ‘bayram günü’; Arapçada *bayrām* ‘bayram’; Rusçada *bayrām* ‘bayram, Müslümanın kutsal günü’; Ermenicede *baryam* ‘bayram’; Macarcada *bajrām, bayrán, baryám* ‘bayram’; Romencede *bairam, baraiam* ‘şenlik, bayram, şölen, yaş günü veya yıl dönümü kutlaması’, *bairamlık* ‘bayramlık’; Bulgarcada *bayrām* ‘bayram, kutsal gün; şölen, eğlence’; Sırpçada *báram, báryam* ‘bayram’, *bajrámluk* ‘bayram günü verilen hediye’, *bájram mubárec olsun* ‘iyi baramlar’, *bájramovati* ‘bayramlaşmak’; İtalyancada *bailamma, bairám* ‘gürültü, patırtı, şamata’; Arnavutçada *bajram, barjam, baram* ‘bayram şöleni’, *bajramllék* ‘bayram gününe ait, bayramlık’; Yunancada *bairámi, payrámin* ‘bayram’; Almancada *Bairam, Beiram* ‘İslam dininde iki büyük dinî bayramın adı; şeker ve kurban bayramı’; Fransızcada *beiram, bairam* ‘Müslümanlarda törensel bayram; ramazan ayının ilk günü ve devamındaki üç gün ile bundan 70 gün sonra bilinen dört gün’; İngilizcede *bairam* ‘Müslüman din töreni, bayram’ biçiminde kullanılmaktadır (Karaağaç, 2008: 92-93).

Kökeni: Kelimenin kökeni ile ilgili iki farklı görüş vardır. Doerfer (1965: 823), Sevortyan (1978: 35), Eren (1999: 45), Starostin, Dybo ve Mudrak (2003: 322), Gülensoy (2007: 124-125), Argunşah ve Güner (2008) gibi araştırmacılar *bayram* kelimesini Türkçe kökenli olduğunu kabul ederken Clauson (1972: 308) ve Nişanyan (2003: 44) gibi araştırmacılar İran (Farsça) kökenli bir alıntı olduğunu savunmuştur.

G. Clauson *bayram* kelimesini ‘eğlence ve benzeri’, buradan ‘bayram’ anlamında olduğunu vermiş, kelimenin İran kökenli olduğunu ifade etmiş ve Steingass’ı kaynak göstererek Farsça *badrām* ‘eğlence yeri’ biçiminden geldiğini belirtmiştir. (Clauson, 1972: 308). S. Nişanyan *bayram* kelimesi için “*badhrām*: ‘genel eğlence, festival’ (Oğ. XI.) <?> Fa. *bedhrām* ‘süslenmiş, süslü mesire yeri’” açıklamasını yapmış (Nişanyan, 2003: 44), aynı kelimeyi sanal ortamındaki sözlüğünde ise şöyle açıklamış: ETü. *badrām* ‘sevinç, neşe’ ~ OFa. *padrām* ‘neşe, huzur, mutluluk, sükün’/ Sogd. *patrām* (aynı anlamda) & İr. **pati-rāma* (aynı anlamda) (≈ Sans. *rāma* (aynı anlamda)) → ram (Nişanyan, 2018).

G. Doerfer, Kâşgarlı Mahmud’un gösterdiği *badram* biçiminin *bayram*’ın Türklüğüne tanıklık ettiğini dile getirir ve bu kelimenin Türk yazı dilleriyle bazı komşu dillerdeki biçimlerini gösterir. Aynı zamanda kelimenin Farsçaya Eski Türkçeden geçtiğini söyler (Dorerfer, 1965: 823). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*’nde *bayram* sözünün kökeninin karışık olduğunu yazan H. Eren, bu konudaki araştırmaları şöyle değerlendirir: G. Doerfer’e göre, Kâşgarlı Mahmud’a borçlu olduğumuz *badram* biçimi *bayram*’ın Türklüğüne tanıktır. Buna karşılık G. Clauson, İran kökenli bir alıntı olduğunu kesin olarak dile getirmiş, Farsça *badrām* ‘a delightful place’ (zevкли, sevinçli bir yer) biçimini vermiştir. Onun Farsça *bayrām* ‘a Muhammadan solemn festival’ (Müslümanların dinî bayramı) biçimini göz ardı ettiği anlaşılıyor. E. Sevortyan’a göre Orta Türkçe *badram* biçimi, Farsçadan geldiği yolundaki görüşü çürütmüştür (Eren, 1999: 45).

E. Sevortyan ise *bayram* sözünün Türk yazı dillerindeki biçim ve anlamlarını verip *badram* biçiminin Farsçadan geldiği yolundaki görüşü çürütmeye çalışmış ve açıklamalarını şöyle devam etmiştir: Y. Zenker, L. Budagov ve V. Radlof *bayram* kelimesini İran kökenli ya da Fars-Türk kökenli olduğunu kabul ediyor, J. Deny, G. Clauson ve A. Kanisto gibi araştırmacılar da bu görüşü destekliyor. Bazı iki dilli Farsça sözlüklerde *bayram* kelimesine ya hiç rastlanmamış ya da Türkçe olduğu belirtilmemiştir. Gerçi İ. D. Yagello, *bayram*’ı (ماري) ‘büyük Müslüman bayramı’ olarak vermiş; fakat o da kelimenin kökenini belirtmemiştir. Sevortyan, *bayram*’ı “şölen” anlamına gelen “bay” biçiminden yola çıkarak **bayır*’dan getirir ve *bayrak* ile *bayram* arasında olası bir bağın

varlığından söz eder (Sevortyan, 1978: 35). Nitekim B. Ehmedov'un bayram sözüyle ilgili açıklamasına bakıldığında o da kökün 'bolluk, mahsul' anlamında olan *bay* sözünden geldiğini düşünür. Buradaki *ur (or)* sözünün 'toplamak, yığmak' anlamında kullanıldığını dolayısıyla kelimenin aslı *bayur* 'mahsul toplama' olduğunu dile getirir. Aynı zamanda diğer bir görüşe göre de *bayram* ve *bayraq* sözlerinin aynı kökten geldiğinden ve 'yükseklik, yücelik' anlamları olduğundan söz eder (Ehmedov, 2015).

T. Gülensoy, Doerfer'in Türkçe *badram*, Clauson'un ise Farsça *badrām* köküne dayadıkları açıklamalarını verir. Nişanyan'ın görüşü ile kelimenin Farsçadan geçtiği yönündeki görüşleri kabul etmez. Kelimenin *Divanü Lügati't-Türk*'teki kullanımlarını gösterdikten sonra farazi bir **badram* kelimesini Türkçe olarak kabul eder. *Bayrak* ve *bayram* kelimelerinin kökündeki *badra-*'nın dikkat çekici bir özellik olduğunu vurgular ve buradan *-k* ve *-m* ile isim yapılmış olabileceğini söyler (Gülensoy, 2007: 124, 125).

Tietze, *bayram* sözü ile ilgili herhangi bir görüş ortaya koymaz, sadece Clauson'un ve Doerfer'in düşüncelerine göndermede bulunur. Araştırmacı, kelimenin anlamını ve örneklerini vermekle yetinir (Tietze, 2002: 297).

Kelimenin Altay dillerindeki varsayımları Türkçe kökenli olduğunu göstermektedir. Starostin, Dybo ve Mudrak *bayram* kelimesi ile ilgili görüşlerini ortaya koyarken eski biçimlerini de vermişlerdir. Ana Altaycada 'mutluluk, neşe, sevinç' anlamı verilen *bäya* biçimi Ana Moğolcada **baja-* '1. Neşe, sevinç, bayram. 2. Mutlu olmak, sevinmek.', Ana Tunguzcada **baj-li* 'lütuf, iltifat, teveccüh, iyilik, merhamet', Ana Türkçede **bAj-ra-m/k*, *bAj-ga* '1. Bayram. 2. At yarışı. 3. At yarışından verilen hediye.' biçiminde olduğu varsayılmaktadır (Starostin, Dybo ve Mudrak 2003: 321-322).

DLT'te *badram* biçimi ile birlikte *bayram*'ın geçmesi, Sevortyan'ın ve özellikle Starostin, Dybo ve Mudrak'ın ortaya koydukları görüşler de göz önünde bulundurulduğunda kelimenin Farsça kökenli olma ihtimali zayıflar. Kelimenin Altay dillerinde, tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde *bayram*, *bayge*, *bayır*, *bay*, *pay* biçimlerinin bulunması, Starostin, Dybo ve Mudrak'ın da ifade ettiği gibi Ana Altayca ortak **baya* "mutluluk, neşe" kökünden *+ra-m* ekleriyle türediğini göstermektedir. M. Argunşah ve G. Güner kelimenin Farsça ile bir ilgisinin olmadığını, Kâşgarlı Mahmud'un Farslardan işittiği *badram* kelimesi Türkçe *bayram*'la ilişkili olmadığını, ayrıca bu kelimenin Orta Türkçeden Farsçaya girmesinin mümkün olmadığını da dile getirmişlerdir (Argunşah ve Güner, 2008). Böylece bütün bu görüşlerin sonucunda *bayram* sözünün Türkçe olduğu anlaşılmaktadır.

Anlamı: *Etimologičeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov*'da *bayram* sözüne altı anlam verilmiştir: 1. *Праздник* (=prazdnik) 'bayram', *празднество* (=prazdnestvo) 'bayram, bayram şenliği, tören'; *большой праздник* (=bolşoy prazdnik) 'büyük bayram', *название торжественного праздника* (=nazvaniye torjestvennogo prazdnika) 'törenin adı', *торжество* (=torjestvo) 'tören, merasim, bayram; şenlik'; *религиозный праздник* (=religiozniy prazdnik) 'dinî bayram', *пасха* (pasha) 'Paskalya (bayramı)', *праздник нового месяца, день радости и развлечения* (=prazdnik novogo mesyatsa, den radosti i razvleçeniya) 'yeni ay bayramı, neşe ve eğlence günü'.

2. *Название десятого месяца мусульманского лунного года* (=Nazvaniye desyatogo mesyatsa musulmanskogo lunnogo goda) 'Müslümanların onuncu ayının adı'.

3. *Праздничный* (=prazdniçnyy) 'bayram -(s)ı', bayrama ait olan, *празднующий, весельи* (=prazdnuyuşçiy, veselyi) 'kutlayan, neşeli'.

4. *Пиршество* (=pirşestvo) 'ziyafet', *пир* (=pir) 'ziyafet, şölen, keyif meclisi'.

5. *Цветущая (земля)* (=tsvetuşçaya (zemlya) 'çiçekli yer, çiçek açan yer'.

6. *Байрам* (=Bayram) 'Bayram (kadın veya erkek ismi)' (Sevortyan, 1978: 35).

Çağdaş Türk yazı dillerinde *bayram* sözünün anlamlarını ayrı ayrı görmek için “Tarihî ve çağdaş Türk yazı dillerinde ve diyalektlerinde kullanımı ve yaygınlığı” bölümüne bakınız.

Gagauz Türkçesinde kullanımı: Gagauzca sözlüklerde *bayram* sözüne şu anlamlar verilmiştir: ‘1. торжество, пиршество, пир (=torjestvo, pişestvo, pir) ‘tören, merasim, şenlik, ziyafet, şölen’ (Çebotar ve Dron, 2002: 81); ‘торжество, пиршество’ (=torjestvo, pişestvo) ‘tören, merasim, şenlik, ziyafet’ (Çebotar, 1992: 10), sârbâtoare ‘bayram’ (N. Baboglo ve İ. Baboglo, 1998: 14). Görüldüğü üzere kelime genellikle *пиршество, пир, торжество* (=pişestvo, pir, torjestvo) ‘tören, merasim, şenlik, ziyafet, şölen, keyif meclisi’ anlamları verilirken sadece N. Baboglo ve İ. Baboglo *праздник* (=prazdnik) ‘bayram’ olarak vermiştir. Oysa Sevortyan Gagauzcada *праздник* (=prazdnik) sözünün ‘bayram’ anlamında kullanılmadığını özellikle belirtmiştir (Sevortyan, 1978: 35). Burada Sevortya’nın görüşüne katılıyoruz. Bugün Rusçada ‘bayram; tatil günleri; kutlama; tören’ anlamına gelen *праздник* (=prazdnik) (Mustafayev ve Şerbinin, 1996: 681) sözünün *bayram* anlamını karşılamaktadır. Fakat Gagauz halkı *bayram* sözünü sadece ‘ziyafet, şenlik’ anlamında kullanmıştır.

‘Ziyafet’ anlamında *пиршество* (=pişestvo) ve ‘ziyafet, şölen, keyif meclisi’ anlamında olan *пир* (=pir) kelimeleri ise sadece Gagauz yazı dilinde kullanılmış, diğer Türk yazı dillerinde ‘праздник, празднество, торжество’ (=prazdnik, prazdnestvo, torjestvo) geçmektedir.

Taradığımız eserlerden hareketle *bayram* sözünün bugün Gagauz yazı dilinde artık kullanılmadığını söyleyebiliriz. *Bayram* sözüne sadece bazı folklor metinlerinde, birkaç atasözü ile deyimde rastladık. Bu durumda *bayram* sözü, Gagauz edebî dilinde kullanılmayan sadece ağızlarda (özellikle Valkaneş diyalektinde) varlığını koruyan eski (arkaik) kelime durumundadır. S. Koca’nın (2011) ve G. Gaydarcı’nın (Çebotar ve Sırf, 2017) derledikleri folklor metinlerinde *bayram* sözü ‘ziyafet, şenlik’ anlamında geçmektedir.

Dizi-Dizi Boncuklar: Gagauzların halk yaratmaları adlı eserin sonunda folklor metinlerinde geçen eskimiş kelimelerin listesi verilmiş. Eskimiş kelimelerin arasında gösterilen *bayram* sözü ‘sıra, konuş’ anlamında verilmiştir (Çebotar ve Sırf, 2017: 363). Gagauzcada *sıra* ‘tören, merasim’, *konuş* ise ‘ziyafet, şenlik’ anlamındadır.

Paadişaa izin veriy azırlansınna düüne. Bir büyük bayram - ikram olıy bütün dünnäya. (Koca, 2011: 267) ‘Padişah düğüne hazırlanmaları için emir veriyor. Büyük bir ziyafet, bütün dünyaya ikram oluyor.’

Adi çaaralım ayvannarı maana bayrama da kuralım orda bir dernek. (Koca, 2011: 345) ‘Haydi hayvanları ziyafet varmış gibi çağıralım ve orada bir dernek kuralım.’

Bir yerde *bayram* sözü çıkma durumu eki +*dan* ile (< *bayram*+*i*+*n*+*dan*) kullanılmakta ve “ziyafet yemeğinden, ziyafet sofrasından” anlamına gelmektedir:

Canavarlar korkudan fırlêrlar dışarı, yok olêrlar daa içindä. Girer eni saabilâr içeri, bişey-bişey atêrlar güüdeyâ canavarların bayramından da yatışêrlar. (Çebotar ve Sırf, 2017: 119). ‘Kurtlar korkudan dışarıya fırlıyor, orman içinde kayboluyorlar. Yeni sahipler içeriye giriyor, kurtların ziyafet sofrasından bir şeyler yiyip yatıyorlar.’

Yortu ve *bayram* kelimeleri aynı cümlede geçmiştir. Bu durumda *yortu* sözü “bayram” anlamında, *bayram* ise ‘şenlik’ anlamında kullanılmıştır:

Aaz mı vakit geçmiş, çok mu – işidilmiş, ani bir aşırı, komuşu küüsünde olacumış bir yortu, bayram. (Koca, 2011: 290 Masal) ‘Az mı vakit geçmiş, çok mu bir de duyulmuş ki yan köyde bir bayram, şenlik olacakmış.’

G. Gaydarcı’nın derlediği birkaç atasözünde *yortu* yerine *bayram* ve *toy* kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. *Gagauzça-Gagauzça Sözlük*’te *yortu* sözü ‘bir olayın ya da bir insanın

kutlamak günü' olarak açıklanmıştır (Köksal vd., 2018: 318). Bu durumda aşağıdaki atasözlerinde geçen *Paskellä* 'Paskalya', *yortu*, *bayram* ve *toy* kelimeleri 'bayram' anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Dembelä her gün Paskellä. (545) // *Dembelä her gün bayram.* (545-b.) // *Dembelä her gün toy.* (545-c.) // *Dembelä her gün yortu.* (545-ç.) (Çebotar ve Sırf, 2017: 230) 'Tembele her gün Paskalya (bayramı). (545) // Tembele her gün bayram. (545-b-c-ç)'

Deli avrada her gün bayram. (541) // *Şaş avrada her gün bayram.* (541-a.) // *Deli avrada her gün yortu.* (541-b.) // *Şaş avrada her gün yortu.* (541-c.) // *Deliyâ her gün yortu.* (541-ç.) // *Sarfoşçuya her gün yortu.* (541-d.) (Çebotar ve Sırf, 2017: 229) 'Deli kadına her gün bayram. (541) // Akılsız kadına her gün bayram. (541-a.) // Deli kadına her gün bayram. (541-b.) // Akılsız kadına her gün bayram. (541-c.) // Deliye her gün bayram. (541-ç.) // Sarhoşa her gün bayram. (541-d.)'

Bayramdan sora kınalı bıçaa kıçına sür. (283) // *Bayramdan sora kınalı bıçaa kıçına sok.* (283-a.) // *Bayramdan sora kınayı kıçına sür.* (283-b.) // *Bayramdan sora kınayı kıçına ur.* (283-c.) // *Toydan sora kınalı bıçaa kıçına sok.* (283-ç.) // *Toydan sora kınalı bıçaa kıçına sür.* (283-d.) (Çebotar ve Sırf 2017: 220). 'Bayramdan sonra kınalı bıçağı kıçına sür (sok, vur). (283, 283-a-b-c-ç-d)'

Aalemin bayramında keflenmää (Çebotar ve Dron, 2002: 81) // *Aalemin bayramında çöplenmää* (Koca, 2011: 75) 'Başkasının yaptığı bir hatanın cezasını çekmek' (kelime kelime çev. Başkasının şenliğinde çakırkeyif olmak.). Bu deyimde *bayram* 'şenlik' anlamındadır.

Şeytan bayramı idi kayrımı. (Çebotar ve Sırf, 2017: 276) 'Hortum, saman (ot) yığınlarının üstünü darmadağın etti.' Bu atasözünde geçen *şeytan bayramı* 'boran, hortum, fırtına' anlamındadır.

2. Yortu

Gagauz söz varlığında birçok Rumca kökenli kelime vardır. Bu kelimeler genellikle dinî terimlerdir: *ayazma* 'kutsal su', *ayoz* 'melek', *vaatiz* 'vaftiz', *klisä* 'kilise', *popaz* 'papaz', *daskal* 'diakon', *spiyada* 'âyin' vd.. (Dinî terimlerle ilgili bk. Pokrovskaya, 1974: 139-144; Sırf, 2008: 135-142; Üzvyak, 2012: 273-279). Dinî terimlerin yanı sıra diğer alanlarla ilgili kelimeler de geçmiştir. Örneğin, *anatar* 'anahtar', *karanfil* 'karanfil çiçeği', *panayır* 'Pazar', *fidan* 'fidan' vd.. Rumcadan geçen kelimelerden biri de ele aldığımız *yortu* kelimesidir.

G. Meyer'in *Die griechischen und romanischen Bestandtheile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen*'de *yortu* (يورتى) 'christliches Fest' (Hristiyan bayramı) (Meyer, 1893: 67), Şemsettin Sami'nin *Kamus-ı Türkî*'de (يورتى) yahut (بورطى) [R. Εορτή], Hristiyanlarca bayram ve tatil günü, yevm-i resmî: *Yortu olduğu için Rumların dükkânları kapalıdır.* (Yavuzarslan, 2015:1354), XVII. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı'nda *yortu*, *yortü*, *yevm-i 'id*, *yortu günü*, *yorti günü* 'beyrâm, 'id, mübarek gün, yevm-i 'id, çeşen, rüz-i çeşen, →dies; istirahat günü, ferâğât günleri, →feria (Tulum, 2011: 1907) olarak verilmektedir.

Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde *yortu* 'Hristiyan bayramı' < R. γιορτή 'yortu, resmî tatil günü, şenlik, donanma' (Eren, 1999: 457) olarak verilmiştir. S. Nişanyan da *yortu* sözünün Yunanca kökenli olduğunu (~ Yun. yorti γιορτή = EYun. eortē) ve 'bayram, kutlama' anlamına geldiğini belirtmiştir (Nişanyan, 2003: 497).

Türkçe Sözlük'te *yortu* sözüne 'Hz. İsa'nın yaşamını, ölümünü, dirilişini ve azizlerin yaşamlarına yansımış olan erdemlerini anmak üzere kilisenin belirlediği kutsal günler' (Akalm vd., 2011: 2608) anlamı verilirken bugün Gagauz yazı dilinde sadece kutsal günler için değil, bütün bayramlar için *yortu* kelimesi kullanılmaktadır. *Paskellä yortusu*, *Ayozlu yortu*, *Kolada yortusu*, *Hederlez yortusu*, *şarap yortusu*, *uşak yortusu*, *ofîşyal yortu* "resmî bayram", *kadın yortusu*, *Eni yıl yortusu*, *yıldönümü yortusu* vd..

Dedelerdän kalma adetlär: düünnär, kurbannar hem türlü yortular brakmışlar gagauz yazıcının canında derin izlär. (Kopuşçu, 2015: 10) ‘Atalardan kalma âdetler: düğünler, kurbanlar ve diğer çeşitli bayramlar Gagauz yazarının ruhunda derin izler bırakmış.’ cümlesinde geçen *türlü yortular* bütün bayramlar için *yortu* sözünün kullanıldığını açıkça göstermektedir.

Bugün Gagauz yazı dilinde bayram anlamında *yortu* sözü kullanılmaktadır. *Yortu* sözü Gagauzcada eskiden beri kullanılmakta, hatta *yortulanmak* (<*yortu+lan+mak*) ‘kutlanma’ türemiş sözü de kaydedilmiştir (Ciachir, 1938: 66). Gagauzca sözlüklerde *yortu* sözüne ‘праздник’ (=bayram) anlamı verilmiştir (Gaydarji vd., 1973: 219, Çebotar, 1992: 32, Çebotar ve Dron: 2002: 721), *Gagauzça-Gagauzça Sözlük*’te ise sözün ‘bir olayın ya da bir insanın kutlamak günü’ şeklinde açıklaması yapılmıştır (Köksal vd., 2018: 318).

Çağdaş Türk yazı dillerinde Türkçe kökenli *bayram* sözü kullanılırken Gagauz yazı dilinde Rumca kökenli *yortu* sözü kullanılmaktadır. Gagauz yazı dilinde *yortu*, dinî bayram, resmî bayram, resmî tatil günü, bayram, tören, merasim, şenlik, eğlence, kutlama, neşe anlamlarına gelmektedir. Örnekler:

Kolada yortusuna karşı kırk gün oruç tuttular. (Ana Sözü, 15 Büük ay 2013: 1) ‘Kolada (Hz. İsa’nın doğum günü) bayramından önce 40 gün oruç tuttular.’

Hederlez ayının 6-nda gagauz avtonomiyasının yaşayannarı kutlêrlar "Hederlez" milli yortusunu - Ayoz Görgi gününü. (Koca ve Bankova, 2017: 14) ‘6 Mayıs’ta Gagauz Yeri Özerk Bölgesi’nin halkı ‘Hıdırelez’ ulusal bayramını, Aziz Görgi gününü kutluyor.’

Geldi Eni yıl. Varaklı bu yortularda kolverdi Verayı üç günä evä. (Kara Çoban, 1986: 105) ‘Yeni yıl geldi. Varaklı, Vera’ya bu bayramlarda eve gitmesi için üç gün izin verdi.’

Bu kultura yortusunda genç poet Georgiy Pavlov okudu kendi peetlerini gagauz hem rus dilindä. (Ana Sözü, 29 Ceviz ay 2012: 3) ‘Bu kültürel bayramda genç şair Georgiy Pavlov şiirlerini Gagauz ve Rus dilinde okudu.’

23 Çiçek ayı (aprel) Türkiye uşak yortularına Gagauziyadan uşak ansamblleri Türkiyeyä gittilär. (Ana Sözü: 27 Çiçek ay 2013: 2) ‘23 Nisan çocuk bayramına katılmak üzere Gagauziya’dan Türkiye’ye çocuk dans grupları gitti.’

Karı yortusunda, marta, Koli, neçinsä, gelmedi, kiyat-haber dä yollamadı, bütün avşam bekledi o Koliyi, oturup yalnız içerdä. (Kuroglo, 2011: 269) ‘Kadınlar gününde, Martta, Koli, nedense gelmedi, bir mektup, bir haber de yollamadı, o bütün akşam odada yalnız oturup Koli’yi bekledi.’

1997 yılda sentäbrinin 14-dä Gavril Arkadyeviç Gaydarçı doldurduydı altmış yaşını, ama ozaman yıldönümü yortusunu yapmaa yakışmamış, neçinki yubilär yatarmış hasta evindä (bolniçada). (Kopuşçu, 2015: 11) ‘14 Eylül 1997 yılında Gavril Arkadyeviç Gaydarçı altmış yaşını doldurduydı, ama o zaman doğum günü kutlaması yapılamamıştı, çünkü jübile kahramanı hastanede yatıyormuş.’

Pazarlarda hem yortu günnerindä o çok kerä gidärdi, saatlan oturardı orada, duyardı kendini nicä evdä. (Kara Çoban, 1986: 61) ‘O, Pazar ve bayram günlerinde birçok defa giderdi, orada saatlerce oturur kendini evde gibi hissedirdi.’

Kilim fabrikasının başı pek sevinärdi, ani sabaalän işä geldiyän, görecek Verayı. İşlenär günnär dönärdilär yortuya. (Kara Çoban, 1986: 109) ‘Kilim fabrikasının şefi sabah işe geldiğinde Vera’ya görecek diye çok sevinirdi. Çalışma günleri bayram gününe dönüşürdü.’

Onda güreşärdi iki istemäk: biri - Vera kalsın burada ileri dooru, da uzansın bu büük yortu, ... (Kara Çoban, 1986, 118). ‘Onun içinde iki istek mücadele ediyordu: biri, Vera’nın burada kalmaya devam etmesi ve bu büyük bayramın uzun sürmesi, ...’

Kendi ana tarafını dolaşmak, dostlarının hem hısmınarın buluşmaklar yazıcıya deyni – can yortusuymuş. (Kopuşçu, 2015 40) ‘Kendi ana yurdunu ziyaret etmeleri, dostlarıyla ve akrabalarıyla buluşması yazar için gönül bayramıymış.’

Ahmak ta yortuları biler. (Çebotar ve Sırf, 2017: 212) ‘Ahmak da bayramları bilir.’

Haylaz gelinā her gün yortu. (Gotışan, 2014: 233) ‘Haylaz, tembel geline her gün bayram.’

Bu sözden türetilen *yortulu* ‘bayram -(s)ı’, bayrama ait olan, *yortuluk* ‘bayram (kıyafeti)’, *yortucu* ‘bayram ziyaretine gelen, ziyaretçi’, *yortulamaa* ‘kutlamak’, *yortuycasına* ‘bayrama uygun’, *yortu tutmaa* ‘kutlamak’ gibi kelimeler de bulunmaktadır. Örnekler:

Şennik büün çok – /hiç yok ucu./ Ürääm büündä –/ bir yortucu. (Kara Çoban, 1968, 107) ‘Şenlik bugün çok/ hiç başı sonu yok./ Yüreğim bugün / bir ziyaretçi.’

Kirez ayın 8-dä hem 9-da Çadır (Çadır-Lunga) kasabası iki yortulu gün yaşadı – bu günnerdä kasaba statusun 55-ci yıldönümünü kutladılar. (Ana Sözü, 29 Kirez ay 2013: 3) ‘8 ve 9 Haziranda Çadır-Lunga şehri iki bayram günü yaşadı, bu günlerde şehir olmanın 55. yıldönümünü kutladılar.’

Avşamneynin, forumuna katılannara deyni, Gagauziya Başkanı İrina Vlah yortulu konuş verdi. (Ana Sözü, 27 Kasım 2015: 5) ‘Akşamleyin Gagauziya Başkanı İrina Vlah toplantıya katılanlar için kutlama yemeği verdi.’

Hepsini bunnarı bän yapardım bitmāz ēnergiyaylan hem yortulu duyguylan. (Kara Çoban, 1986: 38) ‘Ben bütün bunları bitmez tükenmez enerjiyle ve neşeli duygularla yapardım.’

Giyimni onnar diyil okadar avlanmak için, nekadar göstermek için, yortuycasına, türlü renkli... (Tanasoğlu, 2009: 34) ‘Onlar avlanmak için değil, daha çok gösteriş için giyimliydi, bayrama uygun, rengarenk, ...’

Bin dokuzüz altmış yedinci yıl bizim kolhoz yortulardı irmi yılın düzülmesindän. (Baboglu, 1974: 128) ‘1967’de bizim kolhoz kuruluşunun 20. yılını kutlardı.’

...tä neçin *yortuyu tutardı küçüü-büüyü çok havezlän.* (Baboglu, 1974: 128) ‘...işte bu nedenle küçükten büyüğe olan herkes büyük bir hevesle bayramı kutluyordu.’

Uzun Kervan (2009) romanında *yortu* sözü, *toy-yortu* ~ *yortu-toy* ikileme şeklinde geçmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi *yortu* sözünün anlamlarından biri de ‘kutlama’dır. Muhtemelen bu örneklerdeki durumun sadece bir ziyafet olmadığı aynı zamanda bir kutlama olduğu verilmek istenmiştir. Bundan dolayı da ‘kutlamalı ziyafet’ anlamını vermek için *toy-yortu* ~ *yortu-toy* biçiminde kullanılmış olabilir. Burada şunu da belirtmeliyiz ki bugün Gagauz yazı dilinde *toy* sözü kullanılmamaktadır (*toy* sözü ile ilgili bk. Özakdağ, 2018: 127-137). *Toy* sözü, yerini eşanlamlı olan *düün*, *konuş*, *konuşka* sözlerine bırakmıştır.

Oğuz-Han izin verdiydi büük yortu-toy hazırlansın - kessinnär 90 bin koyun, 900 tay-kuli, kursunnar büük çadırlar altınni bezlerdän. (Tanasoğlu, 2009: 11) ‘Oğuz Han büyük bir ziyafet hazırlanmasını, 90 bin koyun ile 900 tay kesilmesini ve altın kumaştan büyük çadırların kurulmasını emrettiydi.’

Bu toy-yortu vakadında Oğuzun altı oolu avlanmaa gitmiştilär de, razgelä, bulmuşlardı bir altın yay hem üç altın da ok. (Tanasoğlu, 2009: 11) ‘Bu büyük ziyafet sırasında Oğuz’un altı oğlu gitmiş ve tesadüfen bir altın yay ile üç altın ok bulmuşlardı.’

Yortu sözü bugün Gagauzlarda *Canavar yortuları* adıyla kutlanan bayramın adında da geçmektedir. Bu bayram, *Canavar yortuları* (Valkaneş, Kotlovina, Çeşmeköy, Kongaz, Caltay, Tomay), *Yabanı yortuları* (Valkaneş, Çadır) ya da *Topal canavar yortusu* (Çadır, Baurçu, Beşgöz) şeklinde geçmektedir. Bu bayramı 24-30 Kasım’da (Gagauzların eskiden kullandığı Julian takvimine

göre ise, 11–17 Kasım) kutlamaktadırlar (İusumbeli, 2008: 302). Canavar yortuları Balkan halklarında da kutlanmaktadır: Bulgarlarda *V'İçi praznitsi*, Sırpalarda *Vuçki praznitsi*, Romenlerde *ziua lupului* (Soroçanu, 2006, 79). Gagauzlar bu bayramı kurda saygılarını göstermek maksadıyla kutlarlar. Kurdu hikâyesi ise eski bir efsaneden gelmektedir. V. Moşkov bu efsaneyi şöyle kaydetmiştir: ‘*Canavar yortusu* Gagauz folklorunda unutulmayan çok eski bir efsanedir: Bir zamanlar adamın biri, onu yemesi için Allah tarafından gönderilen topal bir canavarı yenmiş. Bu zaferi anmak için da Gagauzlar *Topal canavar yortusunu* kutluyorlar (Moşkov, 1904a, 208).

Bayram ve *yortu* kelimelerin kullanım biçimleri, tarihi, yaygınlığı ve anlamlarını vermeye çalıştık. Peki bugün bütün Türk yazı dillerinde kullanılan *bayram* sözü neden Gagauz yazı dilinde kullanılmamaktadır? Bu durumu iki şekilde açıklayabiliriz.

Birincisi, *bayram* sözünün bölge halkı tarafından ya hiç bilinmemesi ya da bilinip de kullanılmamasıdır. Bilindiği üzere 1935 yılında Hamdullah Suphi Tanrıöver’in girişimi ve yardımıyla 26 Gagauz köyünde Türk dili kursları açılıyor ve Türk öğretmenleri ders vermeye başlıyor. Bununla ilgili bilgiye N. Baboglu’nun *Legendanın İzindä* adlı hikâyesinde ve S. Bulgar’ın “Türk dili üretilenleri gagauz küülerindä Besarabiyada 1937-1946 yıllarında” adlı yazısında rastlıyoruz. N. Baboglu hikâyesinde 1937 yılında Tatar-Kıpçak köyüne Türk öğretmeni Bayram Kantarelli’nin gelişini anlatır (Baboglu, 1974: 32-34), S. Bulgar ise 1930 doğumlu Valkaneşli Onofrey Georgiy Mihayloviç’in Türk dilini öğrenmek isteyen çocuklara Romen okullarında Türk dili ve edebiyatı derslerinin verilmesiyle ilgili anılarını kaydeder (Bulgar, 2010: 39). Bu bilgilere dayanarak Gagauzların *bayram* sözünü Türk dili ve edebiyatı derslerini veren Türk öğretmenlerinden öğrenmeleri büyük bir ihtimaldir. Bu durumda V. Moşkov’un *Gagauzca Sözlük*’te (1904a) ve M. Ciachir’in Besarabya Gagauzları için hazırladığı *Gagauzca-Romence Sözlük*’te (1938) *yortu* kelimesini verip de *bayram* kelimesini dâhil etmemeleri, *bayram* kelimesinin bölge halkı tarafından kullanılmadığına işaret etmektedir. Nitekim Ciachir de hazırladığı sözlüğün önsözünde, Gagauz dilinin birkaç ağza sahip olduğunu söylemiş, ancak bu sözlüğü Çağır-Lunga Gagauzlarının ağzına göre oluşturduğunu belirtmiştir (Ciachir, 1938: 2).

İkincisi, *bayram* sözünün daha çok Güney (Valkaneş) diyalektini konuşan Gagauzlar arasında bilinmesidir. Nitekim taradığımız metinlerde *bayram* sözüne sadece Tülüküü (Etuliya), Balboka (Kotlovina) köyü ile Valkaneş şehrinde, yani Güney diyalekti olarak bilinen Valkaneş diyalektinde bilindiğine tanık oluyoruz. Peki, Merkezî diyalekti olarak bilinen (aynı zamanda yazı dili olan) Komrat - Çadır-Lunga diyalektinde neden bu kelimeye rastlanmamaktadır sorusu akla geliyor. Bunu açıklayabilmek için ise önce bu iki diyalektin oluşmasıyla ilgili görüşlere değinelim.

1956-1957 yıllarında toplanan malzeme, Bucak Gagauzlarının konuştuğu dilin birçok benzer ağızdan oluştuğunu gösterdi. Bunlardan Komrat ve Çadır-Lunga şehirleriyle onlara yakın (dolay) köylerin ağızları hâkimdi. Diğer bir ağız grubu ise Valkaneş şehriyle ona yakın olan Etuliya, Gavanosı köyleri ve Ukrayna’daki Vinogradovka ve Balboka (Kotlovina) köylerini kapsıyor. Bu iki ağız grubu Gagauz dilinin iki diyalekti olarak kabul edilmektedir: Komrat - Çadır-Lunga diyalekti ve Valkaneş diyalekti (ya da Merkezî ve Güney diyalekti). Aynı zamanda Moldova’daki Karboliya ve Ukrayna’daki Aleksandrovka köylerinin ağızı, Merkezî diyalekten Güney diyalektine kaydığından iki diyalektin de özelliklerini içerdiğinden karışık ağızlı kabul edilmektedir (Pokrovskaya, 1961: 34-40, Tukan, 1961: 55-57). Hâkim olan Merkezî diyalekt, 1957’den itibaren mevcut Gagauz edebî dilinin temelini oluştururken, Güney diyalektinin ağızları konuşma dilinde yaşamaya devam etmektedir.

Araştırmacılar, bu iki diyalektin oluşmasını Gagauzların Besarabya’ya farklı yerlerden göç etmelerine bağlamaktadırlar. Merkezî diyalektin eskiden “Bulgar” Gagauzlarına, Güney diyalektin ise “Asıl/Gerçek” (“Kıyı/Sahil”, “Grek”) Gagauzlara ait olduğu varsayımını dile getirmişlerdir (Miletiç, 1902: 15-20; Moşkov, 1904a: 428-429, Pokrovskaya, 1966). L. Pokrovskaya, bu varsayımı kanıtlamaya çalışırken, önce V. Moşkov’un ağızlarla ilgili çalışmalarını ve görüşlerini değerlendirmiş ardından da Merkezî diyalektine ait olanların muhtemelen eskiden “Bulgar” Gagauzlarına ait

olduklarını, Güney (Valkaneş) ağzını konuşanların tamamının ise “Asıl/Gerçek”, (“Kıyı/Sahil”, “Grek”) Gagauzların torunları olması gerektiğini yazmış. Araştırmacı aynı zamanda bugün Valkaneş’te birçoğunun Kavarnalı soyadını taşıması bize dedelerinin Karadeniz kıyısında bulunan Kavarna şehrinden göç ettiklerinin bir kanıtı olduğunu hatta Ukrayna’nın Odesa bölgesindeki Kotlovina (Balboka) köyünün sakinlerinin de dedelerinin bu topraklara Varna dolayından göç ettiklerini hatırladıklarını dile getirmiştir (Pokrovskaya, 1966: 58).

Bu iki diyalektin arasında bazı farklılıkların olduğu daha 20. yüzyılın başlarında V. Moşkov tarafından kaydedilmişti. V. Moşkov, Besarabya’da ve Bulgaristan’ın kuzeydoğusunda yaşayan Gagauzların dilini inceledikten sonra şöyle yazdı: “Gagauz halkı, küçük bir halk olmasına rağmen, hemen hemen her köyün kendi özel ağzı vardır.” (Moşkov, 1904b: 413). Araştırmacı, incelediği Komrat (Merkezî diyalekti) ve Etuliya (Güney diyalekti) köyünün ağızları arasında bazı farklılıkların olduğunu tespit etmiş ancak onları nasıl açıklanacağını bilemediğini yazmıştı. V. Moşkov, bu farklılıkların Gagauzların Tuna ötesinden Besarabya’ya göç etmelerinden çok önceye ait olduğunu düşünmektedir. Aynı zamanda Tuna ötesindeki Gagauzların ağızlarını bilmediğini ve onlarla ilgili tek örneğin P. Draganov’a ait olduğunu, bu örneğin de Besarabya’daki Gagauzların dilinden farklı olmadığını, özellikle Etuliya köyünün konuşma diliyle yakın olduğunu belirtmiştir (Moşkov, 1904a: 30). Hatta, P. Draganov’un kendisinin de bu türkünün “Karadeniz” Gagauzlarına ait olduğunu söylemesi (Draganov, 1894: 237) geçmişte Etuliya köyü sakinlerinin “Kıyı/Sahil” Gagauzlarına ait olduğu varsayımının doğruluğunun başka bir kanıtıdır.

Merkezî ve Güney diyalektleri arasındaki farklar, özellikle fonetikte ve söz varlığında görülmektedir. Morfoloji alanındaki farklar ise daha azdır (Pokrovskaya, 1968: 105-110; Tukan, 1964; 1968: 147-177; Popoviç-Soroçanu, 2011). Genel olarak bahsi geçen iki diyalekti karşılaştırınca, Merkezî diyalekte Slavcanın etkisi daha güçlü hissedilmekte, Güney diyalektinde ise Türkçenin fonetik özellikleri ve söz varlığı daha fazla korunduğundan arkaik görünmektedir. Merkezî diyalekte Slavlaşma özellikle söz varlığı ve fonetik düzeyinde daha fazladır. Örneğin, Güney diyalektinin söz varlığında Osmanlı Türkçesinden geçtiği düşünülen Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeler daha fazla kullanılırken, Merkezî diyalekte bazı Türkçe kökenli kelimelerin yerini Slavca ve Moldovanca kelimeler almış, birçok Arapça ve Farsça kökenli kelimeler ise kullanımdan düşmüştür (Pokrovskaya, 1964: 12-14, 1966: 54-58). Valkaneş diyalektinde geçen *döşeme*, *güwe* ‘güve’, *çini* ‘tabak’, *yeteklik* ‘etek’ örnekleri Merkezî diyalekte sırasıyla *pol* (Rusça *пол*); *molik* (Rusça *молук*); *farfuri* (Moldovanca *farfurie*), *fista* (Moldovanca *fustă*) ve *yubka* (Rusça *юбка*) şeklinde kullanılmaktadır. Yine Valkaneş diyalektinde *zülüf* ‘şakaklardan sarkan saç lülesi, zülüf’, *fendi* “gizli” gibi örnekler Merkezî diyalekte *buinbar* ‘zülüf’, *sekret* ‘sır’ olarak geçmektedir (Tukan, 1964: 14-15).

SONUÇ

Çağdaş Türk yazı dillerinde eskiden beri kullanılagelen sözcüklerin bazıları, Gagauz yazı dilinde ya az kullanılmakta ya yerini eşanlamlı sözcüklere bırakıp ağızlarda korunmaya devam etmekte ya da tamamen unutulmuş durumdadır. Bugün *bayram* sözünün ses değişiklikleriyle bütün Türk yazı dillerinde ve diyalektlerinde kullanıldığı hatta Türk yazı dillerinden komşu dillere de geçtiği görülmektedir. Eskiden beri yaygın kullanılan *bayram* sözü bugün Gagauz yazı dilinde artık kullanılmaz durumdadır. ‘Tören, merasim, şenlik, ziyafet, şölen’ anlamında olan *bayram* sözü yerine ‘dinî bayram, resmî bayram, resmî tatil günü, bayram, tören, merasim, şenlik, eğlence, kutlama, neşe’ anlamlarında olan *yortu* sözü kullanılmaktadır. *Yortu* köküne ekler veya kelimeler getirilerek yeni sözler türetilip kullanım alanı genişlerken *bayram* sözü sadece Güney diyalektinde korunduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Gözaydın, N. vd. (2011). Türkçe Sözlük. 11. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ana Sözü Gazetesi (2013, 2015). www.anasozu.com
- Arat, R. R. (2000). Baburnâme “Babur’un Hatıratı. 3. Baskı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Argunşah, M., Güner, G. (2008). Divanü Lügati’t-Türk’te Geçen *badram* ~ *bayram* Kelimesinin Etimolojisi Üzerine. *Uluslararası Doğumunun 1000. Yıl Dönümünde Kaşgarlı Mahmud ve Divanü Lügati’t-Türk Şöleni, Türk Dil Kurumu - Çin Halk Cumhuriyeti Merkezî Milliyetler Üniversitesi, 24-27 Kasım 2008*. Pekin. <https://www.academia.edu/1107339> (Erişim tarihi 25.12.2018).
- Ata, A. (2004). Türkçe İlk Kur’an Tercümesi-Karahanlı Türkçesi. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, B. (1999). Kâşgarlı Mahmud, Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi. 4. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Axundov, A., Oruçov E., Abdullayev, B., Rehimzade N. (2006). Azərbaycan Dilinin İzahlı Lügəti. Bakı: Şərq-Qərb.
- Azizov, O., Rizayeva, Z. (1989). Uzbeksko-Russkiy Slovar. Taşkent: Ukutuvçi.
- Baboglu, N. (1974). Legendanın İzi. Kişinev.
- Baboglu, N., Baboglo, İ. (1998). Gagauzça-Romınca//Romınca-Gagauzça Sözlük. Chişinău: Editura Lumina.
- Baskakov, N.A, Toşçakova T.M. (1947). Oyrotsko-Russkiy Slavar. Moskova: Ogiz
- Baskakov, N.A., İnkijekova-Grekul, A.İ. (1953). Xakassko-Ruskiy Slovar. Moskova: Glavizdat.
- Bulgar, S. (2010). Türk dili üretilenleri gagauz küülerində Besarabiyada 1937-1946 yıllarında. *Sabaa Yıldızları*, Komrat, (49), 39.
- Clauson, G. Sir (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Oxford.
- Çebotar P., Sırf V. (2017). Dizi - dizi boncuklar: Gagauzların halk yaratmaları/ toplayan Gavril Gaydarci. Comrat: Gagauziya M.V. Maruneviç Adına Bilim Araştırma Merkezi.
- Çebotar, P. A. (1992). Kısa Gagauzça-Rusça Laflık. Komrat.
- Çebotar, P., Dron İ. (2002). Gagauzça-Rusça-Romınca Sözlük. Chişină: Pontus.
- Çiachir, M. (1938). Dictionar gagauzo(tiuurco) - român. Pentru gagauzii din Basarabia. Chişinău: Tirapul Moldovenesc.
- Dankof, R., Kelly, J. (1982). Mahmûd al Kashgari, Compendium of the Turkic Dialects-Diwân Lugât at-Turk, I-II-III. Harvaed University Printing Office.
- Dilçin, C. (1983). Yeni Tarama Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doerfer, G. (1965). Türkische und Mongolische Elemente im Neu-Persischen, Band II, Wiesbaden.
- Draganov, P. D. (1894). Makedonsko-slavyanskiy sbornik s prilojeniyem slovarya. C.XXII. S.Peterburg.
- Ehmedov, B. (2015). Etimologiya Lügəti Araşdırmalar Mülahizələr. Bakı: Altun Kitab. (<https://www.azleks.az/online-dictionary/bayram?s=6> adresinden elde edildi).

- Eren, H. (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. 1. Baskı. Ankara.
- Ganiyev, F.A., Abdullin, İ. A., Gataulinai R. G., Yusupova F.Y. (1993). Tatarça-Rusça Uku-Ukitu Süzlege. Moskova: Digora.
- Gaydarji, G. A., Koltsa, E. A., Pokrovskaya L. A., Tukan, B. P. (1973). Gagauzça-Rusça-Moldovanca Laflık. Москва: Sovetskaya Entsiklopediya.
- Gotışan, N. (2014). Altın Fikirlär. Gagauziya M.V. Maruneviç Adına Bilim-Aaraştırma Merkezi. Chişinău: Tipografia Centrală.
- Grønbech, K. (1942). Komanisches Wörterbuch. Codex Cumanicus. Kopenhagen: Einar Munksgaard.
- Gülensoy, T. (2007). Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gürsoy-Naskali, E., Duranlı, M. (1999). Altayca-Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İsümbeli, İ. (2008). Gagauz Yeri'nde Kadın. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara.
- Kara Çoban, D. (1968). Yanıklık. Kişinev.
- Kara Çoban, D. (1986). Proza. Kişinev.
- Karaağaç, G. (2008). Türkçe Verintiler Sözlüğü, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karamanlıoğlu, A. F. (1989), Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't- Türkî). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kazahsko-russkiy, pussko-kazahskiy slovar. <https://sozdik.kz/ru/> (Erişim tarihi 06.12.2018).
- Koca, S. (2011). Gagauz folkloru: Valkaneş dialektindä. Gagauziya Bakannık komiteti. Chişinău: "Elena-V.I."
- Koca, S. Z., Bankova, İ. D. (2017). Gagauzça-rusça öğrenmâk tematika sözlüü (=Учебный гагаузско-русский тематический словарь). Komrat: Gagauziya M.V. Maruneviç Adına Bilim-Aaraştırma Merkezi.
- Koç, K., Bayniyazov, A., Başkapan, V. (2012). Kazakça - Türkçe Sözdük. Almatı.
- Koşucu, M. (2015). G. A. Gaydarcı-Yazıcı, Folklorcu, Lingvist: Moral-ruh terbiyetmâk teması bilimcinin yaratmalarında. Gagauziya M.V. Maruneviç Adına, Bilim-Aaraştırma Merkezi. Komrat: Tipogr. "Elan Poligraf".
- Kök, A. (2004). Karahanlı Türkçesi Satır arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 1 v-235v). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara.
- Köksal, İ., Maresyeva, G., Dimitroglo, S., Kerman, V. vd. (2018). Gagauzça-Gagauzça Sözlük.
- Kupreško Tannagaşeva, N.N., Akalın, Ş. H. (1995). Şor Sözlüğü. Adana: Türkoloji Araştırmaları.
- Kuroglo, S. (2011). Canımı Baaşlarım. Kişinöv.
- Kyásowa, G., Geldimyradow, A., Durdyýew, H.. (2016). Türkmen diliniň düşündirişli sözlügi. Aşgabat: Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Magtymguly adyndaky Dil we edebiyat instituty.
- Meyer, G. (1893). Türkische Studien I. Die griechischen und romanischen Bestandtheile im Wortschatze des Osmanisch-Türkischen. Wien.

- Miletiç, L. (1902). Staroto blgarsko naseleniye v Severoiztočna Blgariya. София: Drjavna Peçatnitsa.
- Moşkov, V. A. (1904a). Obraztsı narodnoy literaturı tyurkskih plemen, (Yay. V. Radlof), Nareçiya bessarabskih gagauzov, C. X., Teksti sobrani i perevedeni V. Moşkovim (s dvumya pribavleniyami. Peterburg.
- Moşkov, V. A. (1904b). Turetskiye plemena na Balkanskom poluostrave. *İzvestiya Russkogo Geografiçeskogo Obşçestva*, 40(3), 399-436.
- Mustafayev E. M., Şçerbinin V. G. (1996). Büyük Rusça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Necip, E. N. (1995). Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü. (Çev. İklil Kurban). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nişanyan, S., (2003). Sözlerin Soyağacı. 2. Baskı, İstanbul: Adam Yayınları.
- Nişanyan, S., Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi. <http://nisanyansozluk.com> (Erişim tarihi 06.12.2018).
- Özakdağ, N. (2018). Gagauz Türkçesinin Söz Varlığında Toy Kelimesi Üzerine. *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi. Cilt:3, Sayı: 4*, 127-137.
- Özşahin, M. (2017). Başkurt Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları..
- Pokrovskaya, L. A. (1961). O primenenii ponyatiy “yazık” i “dialekt” k gagauzskomu yazıku. *Limba şi literatura moldoveniaska.* (3), 34-40.
- Pokrovskaya, L. A. (1964). Grammatika gagauzskogo yazıka. Fonetika i morfologiya. Moskova.
- Pokrovskaya, L. A. (1966). O proishojdenii dialektov gagauzskogo yazıka. *Voprosı dialektologii tyurkskih yazıkov.* Baku, T. IV. 54-58.
- Pokrovskaya, L. A. (1968). Obşçaya karakteristika dialektnoy sistemi gagauzskogo yazıka. *Voprosı dialektologii tyurkskih yazıkov.* Frunze, 105-110.
- Pokrovskaya, L. A. (1974). Musulmanskiye elementı v sisteme hristianskoy religioznoy terminologii gagauzov. *Sovetskaya Entografiya.* (1). 139-144.
- Popoviç-Soroçanu, E. (2011). Dialektı gagauzskogo yazıka. *Gagauzi.* “Narıdı i kulturi”. Moskova: Nauka, 107-110.
- Ryumina-Sırkaşeva, L.T., Kuçigaşeva, N.A. (2000). Teleüt Ağzı Sözlüğü. (Çev. Ş.H. Akalın, C. Turgunbayev). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sevortyan, E. (1978). Etimologiçeskiy Slovar Tyurkskih Yazıkov. (Obşçetyurkskiye i mejtyurkskiye osnovı na bukvu “B”). Moskova: Nauka.
- Sırf, V. İ. (2008). Elementı traditsionnih verovaniy v pravoslavnom hristianstve (na materialah narodnoy prozı gagauzov Budjaka). *Revista de etnologie şi culturologie.* Vol. 3. Chişinău. 135-142.
- Soroçanu, E. (2006). Gagauzların kalendar adetleri: etnolingvistik araştırması. Chişinău: “Tipogr. Centrală”.
- Starostin, S., Dybo, A., Mudrak, O., (2003). Etymological Dictionary of the Altaic Languages. Liden-Boston: Brill.
- Tanasoğlu, D. (2009). Uzun Kervan. Ankara: Gündüz Yayıncılık.

- Tietze, A. (2002). Tarihi ve Etimolojik Türkçesi Lügati, Cilt I, A-E, İstanbul-Wien: Simurg Yayınları.
- Toparlı R. (1992). İrşâdü'l-Mülûk Ve's-Selâtin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Toparlı R., Vural H., Karaatlı R. (2014). Kıpçak Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tukan, B. P. (1961). Nekotoriye İtogi Dialektologičeskoy Ekspeditsii po İssledovaniyu Gagauzskih Govorov, "Limba și Literatura Moldoveniaske". (1). Kişinev, 55-57.
- Tukan, B. P. (1964). Vulkanеştский dialekt gagauzского yazıka. Kişinev-Moskova.
- Tukan, B. P. (1968). Sostav leksiki vulkanеştского dialekta gagauzского yazıka. *Voprosı leksikologii i leksikografı*. Kişinău, 147-177.
- Tulum, M. (2011). Meninski'nin Thesaurus'u ve XVII. Yüzyıl İstanbul Türkçesi, Anlara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Üzvyak, İ. (2012). Sinonimika Peligiynoi Terminologii Gagauzskoy Movi. III. Uluslararası Ukrayna'da Türkçe Konuşan Halklar Sempozyumu (18-21 Eylül 2012). *Bildiriler*. Kiev. 273-279.
- Yavuzarslan, P. (2015). Şemseddin Sami Kamus-ı Türkî. 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yudahin, K. K. (1985). Kirgizsko-Russkiy Slovar I-II., Frunze.
- Yudahin, K.K. (1998). Kırgız Sözlüğü. (Çev. Abdullah Taymas). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yüce, N. (1993). Mukaddimetü'l-Edeb. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.